

KOMUNITARNO PRAVO EVROPSKE UNIJE – USTAVNO (KONSTITUTIVNO) ILI MEĐUNARODNO UGOVORNO PRAVO

SAŽETAK: Komunitarno pravo EU i Međunarodno ugovorno pravo vežu neraskidive veze, koje se (veze) na različite načine i u različitim obimima tumače u pravnoj teoriji.

Komunitarno pravo nekada je bilo klasično međunarodno pravo i temeljilo se na međunarodnim ugovorima (Pariškom i Rimskim ugovorima). No od 60-ih godina, Evropski sud pravde je, svojim odlukama, stvorio drugačije viđenje evropskog pravnog poretka, pa tako evropsko pravo nije više čisto međunarodno pravo nego je sve više postajalo kao *samostalni pravni poredak*. Zbog postojanja supremacije nad pravnim sistemima država članica kao takvog prihvaćaju ga države članice, kao i nacionalni sudovi.

Različitost u tumačenjima pravne prirode i normi komunitarnog prava i odnosa komunitarnog i međunarodnog ugovornog prava su nas opredijelili za ovu temu. Materija koju tretira ovaj rad je živa, u stalnim je promjenama, i ne postoji jedinstven teoretski stav o ulozi komunitarnog prava i njegove povezanosti sa međunarodnim ugovornim pravom. Opredijelivši se za ovu temu dali smo sebi u zadatak da kroz rad damo odgovore na neka pitanja, koja su veoma interesantna, sa krajnjim ciljem da dodatno rasvijetlimo *prirodu komunitarnog prava (nastanak, razvoj i implementaciju) u kontekstu međunarodnog ugovornog prava*.

KLJUČNE RIJEČI: Evropska unija, komunitarno pravo (norme, karakteristike, pravna priroda), međunarodno ugovorno pravo, međunarodni ugovor.

Uvod

Komunitarno pravo u formalnom smislu mnogima predstavlja izazov za izučavanje i zbog toga što još nije razriješena dilema *da li ono spada u sferu ustavnog ili međunarodnog javnog prava*. Da bi neko pravo ili dio prava dobilo prefiks „međunarodno“ mora kumulativno ispunjavati dva uslova: a) da je nastalo kao multilateralni ugovor i b) da nadležnost za tumačenje i presuđivanje ima Međunarodni sud u hagu. Ukazaćemo na činjenice koje govore da komunitarno pravo EU ima prvi element međunarodnog prava (nastalo je kao multilateralni ugovor) ali nema drugi element (nadležnost Međunarodnog suda za tumačenje i presuđivanje). Postojanje Evropskog suda pravde, koji se od stupanja na snagu Lisabonskog ugovora naziva Evropski sud, koji je nadležan za tumačenje komunitarnog prava i za presuđivanje, sadrži elemente ustavnog prava. U ovom radu ćemo pokušati doći do odgovora na mnoga pitanja koja se pojavljuju kad je u pitanju ova tema. Kroz realizaciju ćemo odgovoriti na pitanje: u čemu je snaga komunitarnog prava, pa se ono obavezno primjenjuje u članicama, na direktan način i sa pravnom suprematijom i koji mehanizmi stoje iza ovog prava koji mu omogućuju efikasnu primjenu?

Komunitarno pravo je u funkciji interesa i potreba Evropske unije i njenih država članica i zato je ono *promjenjivo i primjenjivo*.

Između komunitarnog evropskog i međunarodnog javnog prava nema suprotnosti u smislu „ili“, nego se radi o odnosu globalnog i regionalnog prava, gdje se regionalno razvija u širem kontekstu globalnog i međusobno se prožimaju.

* halilovic.suljo@gmail.com

1. Teorijske osnove rada

Komunitarno pravo Evropske unije (European Community Law) predstavlja izazov za multidisciplinarna istraživanja i analize iz nekoliko razloga. Komunitarno pravo je s jedne strane nadnacionalno i obavezujuće za države članice Evropske unije, a s druge strane je *elastično* – promjenjivo, gdje države članice mogu na svojim samitima da ga dopunjuju i revidiraju. U čemu je snaga komunitarnog prava, pa se ono obavezno primjenjuje u članicama, na direktan način i sa pravnom suprematijom i koji mehanizmi stoje iza ovog prava koji mu omogućuju efikasnu primjenu? Naprimjer, u državama postoje ustavi i pravni poredak na hijerarhijskoj osnovi i sa elementima dispozicije i sankcije, pa se opet često krši ustav ili se opstruiše njegova primjena, uprkos institucionalnom mehanizmu koji je u funkciji primjene ustava. S druge strane u međunarodnom javnom pravu države često krše ugovore, djelimično ih primjenjuju ili ih opstruišu uprkos činjenici da su potpisale međunarodne ugovore i da važi princip *pacta sunt servanda* – ugovori se moraju poštovati. Teško je obezbijediti primjenu prava na međunarodnom i na nacionalnom nivou, uprkos potpisima, legalnosti akata, principa i postojanja institucija za primjenu prava. Koji faktori u Evropskoj uniji utiču da se komunitarno pravo primjenjuje na cjelovit i efikasan način? Odgovori na ovo pitanje mogu se tražiti iz različitih aspekata, a mi ćemo se ovdje ograničiti na aspekt legitimiteta i interesa. Ako je pravo legitimno, ako je nastalo voljom naroda, tada se narodna volja transformiše u pravne norme, pa narod poštuje pravne norme, jer su one izraz njegove volje. *Narod podređen zakonima treba biti njihov autor* (parafraziran princip Žaka Rusoa iz *Društvenog ugovora*). Isti pincip može da se primijeni i na države. Ako je zajedničko (komunitarno) pravo više država nastalo saglasnom voljom tih država tada države primjenjuju komunitarno pravo, jer je ono izraz njihove legitimne volje (*države podređene komunitarnom pravu su stvaraoci tog prava*). Komunitarno pravo je legitimno, nastalo saglasnom voljom država članica i ono je pravni izraz njihove zajedničke, udružene volje, ovo zajedničko pravo nije nametnuto niti je otuđeno od država. Da bi neki subjekt ostvario svoju volju normiranu u pravu njemu nisu potrebne dispozicije i sankcije, jer ta normirana volja se iskazuje kao dio identiteta tog istog subjekta. Komunitarno pravo Evropske unije ima visok element legitimiteta i to je jedan od osnovnih faktora njegove primjene. Kod donošenja ustava u jednoj državi potreban je legitimitet od 2/3 u zakonodavnom tijelu, tako da nije moguće ostvariti konsensus o pravnom sistemu države i nijedan ustav nema potpuni legitimitet. Kod kodifikacije normi međunarodnog prava postiže se saglasnost, ali na osnovi kompromisa što rezultira opštijim normama, okvirnim normama i rezervama na pojedine norme. Komunitarno pravo Evropske unije ima elemente saglasnosti i konkretnosti normi, jer se uglavnom donosi konsenzusom. Osim legitimiteta kao osnove bitan je i aspekt interesa, jer komunitarno pravo predstavlja pozitivistički izraz interesa država i one to pravo stvaraju sa svrhom postizanja konkretnih ciljeva. Ostvarivanje interesa država, i ostalih subjekata u Uniji (građani, privredni subjekti, institucije EU, interesne grupe itd.) vezano je za primjenu komunitarnog prava, tako da ovo pravo ima upotrebnu vrijednost u funkcionisanju Evropske unije.

Komunitarno pravo u formalnom smislu predstavlja izazov za izučavanje zbog dileme da li ono spada u sferu ustavnog ili međunarodnog javnog prava. S obzirom da su svi bitni osnivački ugovori Unije (ranije njenih zajednica) nastali na osnovama međunarodnog ugovornog prava ovo pravo je u osnovi evropskog komunitarnog prava. Komunitarno pravo ima prvi element

međunarodnog prava (nastalo kao multilaterani ugovori) ali nema drugi element (nadležnost Međunarodnog suda za tumačenje i presuđivanje). Postojanje Evropskog suda pravde koji je nadležan za tumačenje komunitarnog prava i za presuđivanje sadrži elemente ustavnog prava. Pozicija Evropskog suda da može poništiti svaki akt institucija i država koji je suprotan komunitarnom pravu daje mu osobine ustavnog prava tipičan za države.

Situacija kada međunarodno javno pravo postaje istovremeno i ustavno je poznata u državama u današnje vrijeme. Demokratske države međunarodno javno pravo tretiraju kao obavezu u rangu ustavnog prava, daju prioritet međunarodnom pravu ili imaju međunarodno pravo kao integralni dio ustavne materije (primjer Bosne i Hercegovine). Prožimanjem nacionalnog i međunarodnog javnog prava u današnje vrijeme se sve više gube protivrječnosti između ova dva nivoa prava. Bitan aspekt komunitarnog prava je i njegova struktura, gdje različiti elementi čine jednu saglasnu pravnu cjelinu. Na primjer, multilaterani osnivački ugovori, ugovori između pojedinih članica, ugovori pojedinih članica i drugih država izvan Unije su dio komunitarnog prava koje nazivamo *primarnim* pravom. Ovdje primarno možemo tumačiti kao konstitutivno (kao ustavno) pravo. Druga cjelina je *sekundarno* pravo koje nastaje u zakonodavnom postupku između evropskih institucija i ovo pravo se može poimati kao sistem zakona. Šta su zakoni u pravnom sistemu jedne države to je sekundarno komunitarno pravo u pravnom sistemu Evropske unije. Opšti pravni principi kao opšte prihvaćeno naslijeđe iz pravnih sistema demokratskih država je takođe dio komunitarnog prava. Takođe i evropsko običajno pravo je dio prava Zajednice kao i precedentno pravo nastalo presudama Evropskog suda pravde. Opšte međunarodno pravo u cjelini predstavlja okvir u kome se izgrađuje evropsko pravo, a konkretni međunarodni ugovori su takođe dio komunitarnog prava.

Struktura komunitarnog prava je složena i po tome što se ovo pravo može poimati *u užem i širem značenju*.

Prema užem shvatanju komunitarno pravo obuhvata norme koje su donesene na nivou Evropske zajednice saglasnom voljom država koje su prenijele dio svojih ovlaštenja na nadnacionalni nivo.

Prema širem shvatanju u komunitarno prava spada i dio nacionalnog prava u onim sadržajima gdje su države donosile nacionalne propise da bi primijenile komunitarne norme na svojoj teritoriji.

Kod komunitarnog prava postoji i jedna specifičnost koja se odnosi na aspekte normi i institucija. **Prema kontinentalnom poimanju** vladavine prava, u državi postoji pravni sistem sa vladavinom zakona gdje sve institucije vrše svoje nadležnosti na osnovu propisanih pravnih normi (zakon je iznad institucija, čak i kada se radi o instituciji koja donosi zakone). Komunitarno pravo sadrži ovaj element, jer važeće norme su obavezne za sve institucije i države članice. **Prema anglosaksonskom poimanju** (varijanta Velike Britanije) postoji suverena institucija (Britanski parlament) i sve odluke te institucije imaju suverenu pravnu snagu. Umjesto suverene pravne norme postoji suverena institucija, pa sve što ona odluči postaje suverena pravna norma. U prvoj varijanti pravni sistem je teže promjenjiv i stabilizuje postojeći državni poredak, a u drugoj varijanti pravni sistem je elastičan i promjenjiv i on ne stabilizuje postojeći poredak. Komunitarno pravo sadrži i element suverenosti institucija, pa tako kroz međuvladino usaglašavanje – *intergovernmental conference*, države članice mogu da mijenjaju sadržaje komunitarnog prava prema realnim potrebama (na primjer, ugovori iz Amsterdama, Nice, Lisabona sadrže dodatke,

dopune, izmjene prethodnih ugovora). Komunitarno pravo je u funkciji interesa i potreba Evropske unije i njenih država članica i zato je ono promjenjivo i primjenjivo. Između komunitarnog evropskog i međunarodnog javnog prava nema suprotnosti u smislu „ili“, nego se radi o odnosu globalnog i regionalnog prava, gdje se regionalno razvija u širem kontekstu globalnog i međusobno se prožimaju.

2. Poimanje komunitarnog prava

„Doći će dan kada će se sve nacije ovog kontinenta, ne gubeći svoje specifične kvalitete, ni svoju slavnu individualnost, spojiti u višu cjelinu i formirati evropsko bratstvo. Doći će dan kada neće biti drugih bojnih polja osim onih u ljudskom umu – otvorenih tržišta ideja. Doći će dan kada će metke i bombe zamijeniti glasovi. Naš kontinent će biti država jednog naroda. Neće biti granica ni carine, ni zabrana, biće samo slobodnog protoka roba i ljudi“

(Viktor Igo, 1849)

2.1. Osnovni elementi poimanja komunitarnog prava

Poznato je da je pravo, kao društvena pojava, tradicionalno smatrano isključivo nacionalnom pojavom. Njegov nastanak i postojanje vezani su za državu i određenu kulturu, a dejstvo mu je bilo ograničeno državnim teritorijom.

Pravo koje se stvara u okviru Evropskih zajednica (EZ, EZUČ, EUROATOM) naziva se *Pravo Evropskih zajednica* ili *komunitarno pravo*. Zbog specifičnosti komunitarnog prava, kako u postupku nastanka tako i u implementaciji, teško ga je definisati pomoću tradicionalnih metoda i definicija koje postoje za pravne sisteme. Zbog toga postoje različita tumačenja i teorije o pravnoj prirodi komunitarnog prava.

Poslije stupanja na snagu Ugovora o EU (Mastrihtski ugovor 1993. godine), to pravo se naziva i Pravom EU. Pri upotrebi naziva *Pravo EU*, sve do stupanja na snagu Lisabonskog sporazuma (decembar 2009. godine), moralo se voditi računa da je komunitarno pravo nastajalo i da i dalje nastaje u organima triju (od 2002. godine – dviju) Evropskih zajednica i da ima nadnacionalni karakter, a da se, s obzirom na nepostojanje sopstvenih legislativnih ovlašćenja Evropske unije (u drugom i trećem stubu način odlučivanja je kocenzus tj. međudržavna saradnja i EU pozajmljuje institucije od EZ-a), naziv *Pravo EU* može se koristiti samo *kao sveukupnost pravne regulative u Evropskoj uniji*.

Postavlja se pitanje da li su Komunitarno pravo i Pravo EU sinonimi. Da bi se dao ispravan odgovor na ovo pitanje mora se razvoj evropskih integracija posmatrati kroz dva vremenska perioda. Prvi je razvoj evrointegracija i sa njima razvoj pravnog sistema u Evropskim zajednicama i EU od nastanka Evropske zajednice za uglj i čelik (EZUČ) 1952/53. god. pa do stupanja na snagu Lisabonskog ugovora decembra 2009. godine. Drugi vremenski period je od stupanja na snagu Lisabonskog ugovora.

1. Posmatrajući *prvi period razvoja* evrointegracija, posebno dio od Mastrihtskog do Lisabonskog ugovora, vidljivo je da pravo Evropskih zajednica (komunitarno pravo) ima *nadnacionalni karakter, ima supremaciju nad pravima država članica*, ima direktnu primjenu u nacionalnim zakonodavstvima, dok pravni poredak druga dva stuba EU (zajednička spoljna i bezbjed-

nosna politika i policijska i sudska saradnja u krivičnim predmetima) *ima karakteristike međudržavne saradnje i time nema direktnu primjenu u pravnim sistemima država članica i nad njim ne bdiye Evropski sud. To znači da, u mjeri u kojoj reguliše društvene odnose, Pravo EU reguliše odnose između država i ne izlazi iz okvira međunarodnog prava.*

Da komunitarno pravo izlazi iz okvira običnih međunarodnih ugovora, a samim time, i iz okvira međunarodnog prava pokazuje i presuda Evropskog suda pravde u predmetu *Flaminio Costa v. ENEL (1964)* gdje se, između ostalog, kaže:

„Za razliku od običnih međunarodnih ugovora, Ugovor o osnivanju EEZ je stvorio svoj sopstveni pravni sistem, koji je stupanjem na snagu Ugovora, postao integralni dio pravnih sistema država članica, koji su njihovi sudovi dužni da primjenjuju.” (Evropski sud pravde, 1964:ECR 592).

Insistiranje na posebnoj prirodi prava Evropskih zajednica („komunitarno pravo”), kao i na tome da ono predstavlja integralni dio pravnih sistema država članica, je od odlučujućeg značaja za odnos između komunitarnog prava i nacionalnih prava (Medović, 2008). Posljedica takvog stava je da način primjene i pravno dejstvo pravila komunitarnog prava u državama članicama određuje samo *komunitarno pravo*. Time se obezbjeđuje homogenost pravnog poretka Evropskih zajednica i jedinstveno tumačenje i primjena komunitarnog prava u državama članicama. *Upravo u tom segmentu je najvidljivija razlika između komunitarnog prava i međunarodnog prava.*

Za razliku od Evropskih zajednica koje su izgradile homogeni pravni poredak sa izrazito nadnacionalnim karakteristikama, preostala dva stuba Unije: zajednička spoljna i bezbjednosna politika i policijska i sudska saradnja u krivičnim predmetima, ostala su ograničena na međuvladinu saradnju. *Pravo koje se stvara na nivou Unije u tim oblastima ne izlazi iz okvira međunarodnog prava.* Odluke donijete u oblastima međuvladine saradnje obavezuju države članice Evropske Unije, ali za razliku od pravnih akata Evropskih zajednica, ne postaju integralni dio pravnih sistema država članica. U skladu sa rečenim, pravno dejstvo odluka organa Unije u nacionalnim pravnim sistemima država članicama određuju pravila *nacionalnog prava*. Iz rečenog se vidi da je Evropska unija, do stupanja na snagu lisabonskog ugovora, okvirna struktura koju čine *komunitarni segment* (Evropske zajednice – I stub) i *unijski segment* (međuvladina saradnja – II i III stub).

U skladu s tim, proizilazi da su u ovom periodu u EU egzistirala dva prilično razdvojena prava: *Pravo Evropskih zajednica* (komunitarno pravo) i *unijsko pravo* (II i III stub EU).

Za posmatrani vremenski period možemo reći da Pravo Evropskih zajednica (komunitarno pravo) i Pravo EU *nisu sinonimi*.

2. Period razvoja od Lisabonskog ugovora pa na ovamo karakteriše reforma Evropske unije, što je i navedeno u samom ugovoru, pa se i sam ugovor naziva „reformski ugovor“. Lisabonski ugovor je stupio na snagu 01. 12. 2009.godine i u suštini se sastoji iz dva dokumenta ili ugovora, Ugovora o Evropskoj Uniji i Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, mijenjajući time dva do tada važeća ugovora (Ugovor iz Matrihta, uključujući i Ugovore iz Amsterdama i Nice, i Ugovor o Evropskoj ekonomskoj zajednici (UEZ) iz Rima). Ovim reformama se uvodi niz promjena koje za cilj imaju stvaranje efikasnije, ali i demokratičnije Unije, koja će raditi više na zaštiti osnovnih prava i sloboda, ali i solidarnosti i bezbjednosti da bi pri tome ojačala svoju međunarodnu poziciju kao globalni akter.

Od Ugovora iz Maastrichta, kojim je uspostavljena EU, postojala su tri stuba Unije, pri čemu je samo prvi stub EZ-a imao pravni subjektivitet. On je Uniji omogućio da može istupati ispred svih zemalja članica u pitanjima Zajedničke vanjske i sigurnosne politike, a ne kao samostalna institucija. To se mijenja Lisabonskim ugovorom. Lisabonski ugovor ukida strukturu triju stubova, to jeste dolazi do erozije „arhitekture tri stuba“ a EU preuzima pravni subjektivitet od EZ-a, što znači da Evropska zajednica, kao pravni subjekt, prestaje da postoji, a ostaje, pored EU, i dalje da egzistira EUROATOM u nešto izmijenjenom obliku. Sada Evropska unija može u vlastito ime potpisivati međunarodne ugovore, te s pomoću Evropske službe za vanjske poslove, uspostavljati diplomatske odnose s drugim državama. U ovom ugovoru pravni sistem u Evropskoj uniji se naziva *Pravo EU*, mada i dalje se nerijetko u stručnoj i naučnoj literaturi pojavljuje i naziv „komunitarno pravo“.

Kao zaključak iznesenog može se reći da su danas „pravo EU“ i „komunitarno pravo EU“ sinonimi, iako još postoji i unijsko pravo (međuvladina saradnja u vanjskim odnosima).

3. Propisi (norme) komunitarnog prava

Naučna teorija još nije dovela do potpune saglasnosti oko toga koji sve propisi (norme) spadaju u pojam komunitarnog prava. Postojeća teorijska shvatanja se mogu podijeliti u dvije grupe: *užu i širu grupu shvatanja*.

Prema užem shvatanju, u komunitarno pravo spadaju samo propisi koje su donijeli organi Evropske Zajednice odnosno EU na osnovu ovlašćenja koja su im dodijelile države članice. To su, prije svega: a) *Ugovori o osnivanju*; b) *Ugovori između Zajednica/EU i trećih država i međunarodnih organizacija* i c) *norme sekundarnog zakonodavstva*, ali ne i norme unutrašnjih prava država članica (Vukadinović, 2006). Komunitarno pravo obuhvata i određene vrste *sporazuma koje zaključuju države članice na osnovu pomenutih ugovora, međunarodne ugovore koji su u tijesnoj vezi sa njima i odluke koje donosi Savjet u svojstvu konferencije vlada država članica*.

Prema drugoj podpodjeli, u izvore komunitarnog prava u užem smislu spadaju:

- međunarodni ugovori koji se odnose na osnivanje, funkcionisanje i razvoj Zajednice;
- sekundarno zakonodavstvo u koje ulaze akti normativnog karaktera koje donosi Savjet i Komisija;
- pravo koje stvara Sud pravde.

Prema širem shvatanju, komunitarno pravo obuhvata ne samo pomenute izvore već i one nacionalne (unutrašnje) propise koje su države članice donijele radi implementacije propisa koje su donijeli organi Zajednice/ EU. U tom smislu se navodi da je komunitarno pravo, *kao autonomni pravni sistem*, sastavljeno iz heterogenih normi i to:

1. iz dijela međunarodnog prava koje reguliše ugovore i međunarodne organizacije (Međunarodno ugovorno pravo), tu spadaju: a) Osnivački ugovori i njihove izmjene i dopune i b) ugovori između Zajednica/EU i trećih država i međunarodnih organizacija;
2. iz propisa koje su donijeli organi Evropskih Zajednica/EU i
3. iz onih dijelova unutrašnjeg prava koje su države članice dužne donijeti radi izvršavanja svojih obaveza.

Riječ je o propisima koje donose organi Zajednice, kao i pravilima međunarodnog prava (međunarodnog ugovornog prava) i unutrašnjeg prava država članica. Države članice Evropskih

zajednica su svojom voljom stupile u ugovorni odnos po međunarodnom pravu, svojevolumno su prenijele dio vlastitog suvereniteta na zajedničke institucije, i odlučile da Evropski sud pravde jedini mjerodavno tumači odredbe ugovora. Evropski sud pravde je, tumačeći odredbe ugovora, iste udaljio od međunarodnog prava čime je počelo stvaranje novog pravnog sistema zvanog Komunitarno pravo. Iz ovoga nedvosmisleno proizilazi da su *države članice direktni kreatori Komunitarnog prava i da države primjenjujući ovo pravo u stvari primjenjuju svoju usaglašenu volju*. Da bi provele propise koje su donijeli organi Evropskih zajednica, države su dužne vršiti dorade i dopune unutrašnjih prava. Dijelovi unutrašnjeg prava koje su države članice dužne donijeti radi izvršavanja svojih komunitarnih obaveza spadaju u komunitarne propise, što odgovara široj grupi shvatanja komunitarnih propisa. Propisi koji čine komunitarno pravo, po širem shvatanju, su različiti po porijeklu i načinu nastanka, ali ipak ti propisi čine posebno jedinstvo, *tako da se može govoriti o komunitarnom pravnom sistemu i komunitarnom pravnom poretku*.

Kada je u pitanju davanje odgovora na to *da li je komunitarno pravo EU međunarodno javno ugovorno pravo ili je ustavno pravo* treba izbjeći teorijski pristup po kome bi se komunitarno pravo svrstalo u jednu ili u drugu kategoriju, iz razloga što ovo pravo obuhvata elemente i međunarodnog i ustavnog prava.

Na kraju dolazimo do zaključka da je komunitarno pravo EU, po formalnom načinu donošenja, *međunarodno javno pravo*, a po suštini funkcionisanja da se radi o *ustavnom pravu*.

LITERATURA

Knjige

- Avramov, S., Kreća M. (2003). *Međunarodno javno pravo*. Beograd: Savremena administracija.
- Degan, Vladimir-Đuro (2000). *Međunarodno pravo*. Rijeka.
- Džombić, I. (2010). *Evropska unija – prošlost, sadašnjost, budućnost*. Sarajevo: Fridrich-Ebert-Stiftung.
- Etinski, R. (2007). *Međunarodno javno pravo*. Novi Sad.
- Kreća, M., Paunović, M. (2002). *Praktikum za međunarodno javno pravo*. Beograd: Dosije.
- Leonard, D. (2004). *Vodič kroz Evropsku uniju*. Beograd: Narodna knjiga.
- Nešković, R. (2010). *Osnove evropskih integracija*. Gradiška: VŠPM „Primus“.
- Vukadinović, D. R. (2006). *Pravo Evropske unije*, četvrto dopunjeno izdanje. Banja Luka: Pravni fakultet; Kragujevac: Centar za pravo Evropske unije Pravnog fakulteta u Kragujevcu.

Članci i pravni akti

- Bečka konvencija o ugovornom pravu iz 1969.
- Đorđević, S. (1986). „Međunarodni ugovori i spoljnotrgovinske klauzule“, *Međunarodni problemi*, broj 4/1986.
- Evropski sud pravde, „Predmet 6/64, *Flaminio Costa v. ENEL*(1964)ECR 592, 1964.
- Medović, V.(2008). „Međunarodno pravo kao izvor prava Evropske unije“, *Strani pravni život*, Institut za uporedno pravo, Beograd.
- Stojanović, Đ. i drugi (2006). *Upoznaj Evropsku uniju*. Beograd: Centar za monitoring CEM.

Internet stranice

- <http://www.dei.gov.ba>
- <http://www.wikipedia.org>
- <http://sr.wikipedia.org/wiki/Diplomatija>
- <http://www.entereurope.hr>
- <http://www.mojavevropa.sr>
- <http://www.seio.gov.sr>

Suljo Halilović. M.Sc.

**COMUNITARIAN EUROPEAN UNION LAW – CONSTITUTIONAL
OR INTERNATIONAL CONTRACT LAW**

Summary

Communitarian EU law and International Contract law are bound by unbreakable bond, which are (links) in different ways and in different circumference interpreted in legal theory. Communitarian law used to be a classical International law based on international treaties (Paris and Rome Treaty). Since the 60s, the European Court of Justice has, by its own decisions, created a different view of the European legal order. Therefore, the European law is no longer a purely international law, but is increasingly becoming *an independent legal system*. Due to the existence of supremacy of legal systems of the Member States, it is as such accepted by the Member States, as well as by the National Courts.

Differences in interpretation of legal norms and the nature of community law and communitarian relations as well as the international contract law made us choose this topic. The matter which treats this work is **omnipresent**, in constant change, and there is no single theoretical stance or attitude on the role of Communitarian law and its connection with International treaty law. Committing ourselves to this topic, we gave ourselves the task that through this work we will give answers to some questions, which are very interesting, with the ultimate goal to further shed more light on the nature of Communitarian law (the formation, development and deployment) in the context of International treaty law.

Key words: The European Union, Communitarian law (norms, characteristics, legal nature) International treaty law, International treaty.